הבונה כמה יבנה ויהא חייב? *הבונה כל שהוא, והמסתת, והמכה בפטיש ובמעצד(א) *הקודח כל שהוא חייב. זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב (וכן) רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה:

גמ' כל שהוא למאי חזיא? א"ר ירמיה שכן עני חופר גומא להצניע בה פרוטותיו דכוותה גבי משכן שכן תופרי יריעות חופרין גומא להצניע בה מחטיהן, אביי אמר כיון דמשתכי לא עבדי הכי, אלא שכן עני עושה פיטפוטי כירה קטנה לשפות עליה קדירה קטנה דכוותה גבי משכן מבשלי סמנין לצבוע יריעות שחסרה מלאכתן עושין פיטפוטי כירה קטנה לשפות עליה יורה קטנה רב אחא בר יעקב אמר *אין עניות במקום עשירות אלא שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכה אבר וסותמו. אמר שמואל המצדד את האבן חייב מיתיבי אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט חייב [א] וליטעמיך אימא סיפא רבי יוסי אומר ואפילו העלה והניח על גבי דימוס של אבנים חייב אלא תלתא בנייני הוו תתא מציעא ועילא: תתא בעי צדודי ועפרא מציעא בעי נמי טינא עילאי בהנחה בעלמא: והמסתת: מסתת משום מאי מיחייב רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש העושה נקב בלול של תרנגולים רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, עייל שופתא בקופינא דמרא רב אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, וצריכא: דאי אשמעינן קמייתא בההיא קאמר רב משום דדרך בנין בכך אבל עושה נקב בלול של תרנגולים דאין דרך בנין בכך אימא מודה ליה לשמואל, ואי אשמעינן בהא, בהא קאמר רב משום דדמי לבנין *דעבדיה לאוירא אבל שופתא בקופינא דמרא דאין דרך בנין בכך אימא מודה ליה לשמואל, ואי אשמעינן בהא, בהא קאמר שמואל אבל בהנך תרתי אימא מודה ליה לרב, צריכא בעא מיניה רב נתן בר אושעיא מרבי יוחנן מסתת משום מאי מיחייב? אחוי ליה בידיה משום מכה בפטיש והאנן תנן המסתת והמכה בפטיש אימא המסתת המכה בפטיש ת"ש

הקודח

הבונה. שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה כו': **מסתת**. מרבע את האבן ומתקנה הכל לפי המקום שיש מקומות שרגילין להחליק ויש מקומות שרגילין לחרוץ. בה חריצים חריצים בארץ אשכנז: **מכה בפטיש**. גם הוא באבות מלאכות והוא בלע"ז פי"ק שמפוצץ בו את האבן מן הסלע לאחר שחצב את האבן סביב ומבדיל מן ההר קצת הוא מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן וכל הגומר בשבת מלאכה תולדת מכה בפטיש היא: **מעצד**. אף הוא כמו קורנס גדול של ברזל לבנין של ברזל*: **והקודח**. נוקב עץ או אבן בכותל: **כל שהוא**. אתנהו קאי אמסתת ומכה בפטיש ובמעצד והקודח: **כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת**. שיש מתקיימת כיוצא בו [ואין מוסיף עליה]: **בשבת**. אעושה מלאכה קאי: **על הסדן**. בלע"ז אינקלומ"א: **קורנס**. מרטי"ל: **מפני שהוא כמתקן מלאכה**. ואע"פ שאינו מכה על הפעולה אלא על הסדן ובגמרא מפרש מאי מתקן: **גמ' דמשתכי**. מעלין חלודה המחטין רוחי"ל: **פטפוטי**. רגלי כירה כמין כלי ברזל שקורין טרפיי"ד מעמידין הכירה של חרס: **מבשלי סממנים לצבוע שחסרה מלאכתן**. שכלתו למר צביעתן וחסרה למלאכתן והוצרכו לחזור ולבשל סמנין ולצבוע מעט: יורה קטנה גרסינן הכא: **אין עניות במקום עשירות**. לא עשו דבר בצמצום אלא הכל מתחלתן דיים והותר: **בבירתו**. בירה נאה שהוא אוכל ושוכב ומקפיד על חור קטן שבה אם מגונה הוא וסותמו בטיט: **דרנא**. תולעת: **המלדד את האבן**. מושיבה ומלדדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה מתוך שהוא מלדדה הוא מכינה תחתיה ומושיבה בארץ חייב ואפילו לא נתן טיט הוי בונה כל שהוא דיש מקיימין כן בלא טיט: **הנותן את הטיט חייב**. אבל הנותן האבן פטור: **דימוס**. שורת אבני חומה אלמא בהנחה בעלמא חייב ואפילו לא לידד ועדיפא הא מדשמואל: **אלא**. לאו קושיא, תלתא בנייני הוי: **תתא**. יסוד החומה תחתית שמושיבין אבנים על הארץ בלא טיט, בצדודי ועפר, כל עצמו אינו אלא לצדד את האבן שתשב בשוה ולא תטה לכאן ולכאן ויהא עפר סביב לה לסומכה, ובההוא אמר שמואל מילתיה, וברייתא במילתא כל הבנין כולו שמן היסוד עד שורה העליונה בעי נמי טינא עם הלידוד: **עילאה**. דימוס העליון שאין על גביו עוד דימוס אינו חושש אם נוטה האבן לצד אחד הלכך בהנחה בעלמא סגי והוא מילתא דרבי יוסי: **משום מאי**. איזו תולדה מן האבות הוא: **מכה בפטיש**. גמר מלאכה הוא שהמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד: **לול של תרנגולין**. של עץ הוא וסתום ומנקבו שיצא הריח של נוחה ולא יזיק להו: **משום מכה בפטיש**. שהיא גמר מלאכת הלול וכל מידי דהוא גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כדאמרי' בפ' כלל גדול (דף עה:): **עייל שופתא בקופינא דמרא**. *שופתא יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקו שלא יצא שקורין קאביי"ל: **קופינא**. הוא חור שבראש המר: **מרא**. בלע"ז פוסי"ר: **מסתת**. דרך בנין בכך: **ואי אשמעינן בהא**. בעושה נקב בלול: **דדמי לבנין**. שאף בבנין הבתים עושין נקבים לאויר כדקאמר ועבדי לאוירא חורים וחלונות: **ואי איפכא בהא**. בשופתא: **בהא קאמר שמואל**. דאי אתרו ביה משום בונה לא מיחייב דלאו בנין הוא: **אחוי בידיה**. מכה באגרופו על כפו כמכה בפטיש: **אימא המסתת המכה בפטיש**. וה"ק המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכ"ש:

הקודח

הבונה. צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר זריקה והוצאה*: **מכה בפטיש**. פי' בקונטרס שמפוצץ בו את הסלע לאחר שחצבה ואין נראה לר"י דבמשכן לא הוה בנין אבנים ולא שייך תנא גמר מלאכה דכלים דהוה במשכן ונקט מכה בפטיש דאבן דלא הוה במשכן אלא נראה לר"י דהאי מכה בפטיש היינו מכוש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה: **כל שהוא למאי חזי**. דוקא הכא איצטריך לפרושי דהוה דכוותיה במשכן משום דלא חשיב בנין כל שהוא אבל מוציא גרוגרת ופלפלת כל שהוא סברא הוא דמיחייב: **הכי גרסינן** המלדד את האבן חייב. ול"ג משום מכה בפטיש דבמסקנא מוקי לה בתתאה דלא שייך שם מכה בפטיש ועוד דהכתי קאי בבונה: **וליטעמיך** אימא סיפא אפילו העלה ע"ג דימוס כו'. ול"ג ר' יוסי אומר אפילו העלה דאי גרסינן ליה מאי קאמר וליטעמיך הא פליגי רבנן עליה ובתוספתא נמי ל"ג ליה: **העושה** נקב בלול. קשה, לרב דאמר משום בונה אמאי הפסיק מכה בפטיש בין מסתת לקודח דהוו תרווייהו משום בונה, ולשמואל נמי ליתני תרווייהו בהדי הדדי: **האי** מאן דעייל שופתא בקופינא רב אמר חייב משום בונה. ואע"ג דקי"ל *אין בנין בכלים אור"י דהיינו דווקא בהחזרת (ג)(בת)אתריסין או במטרה של חוליות אבל בנין גמור מיחייב בכלים *כמו בקרקע כדאמרי' בס"פ כירה (לעיל דף מז:) גבי מטה של פרסיים אם תקע חייב חטאת ומחזיר קני מנורה חייב חטאת וקרן עגולה ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חיזוק ואומנות דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין ובפ' בכל מערבין (עירובין דף לה:) גבי נתנו במגדל דמוקי לה רבה ורב יוסף במגדל של עץ דמ"ם כלי הוא ואין בנין בכלים ומ"מ אהל הוא התם מיירי במנעול (ג) וקטיר במיתנא כדמסיק אביי לבסוף ולא הוצרכו לפרש משום דפשיטא דבהכי איירי דבע"א יש סתירה ובנין בכלים וכן משמע מדמוקי אביי במנעול וקטיר במיתנא דהוי כמו חותמות שבכלים הא לאו הכי אסור וברים סוגיא דפריך ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא אע"ג דסתם מגדל של עץ הוא דהוי כלי כדמוכח בכמה דוכתי מעיקרא הוה סבר דאיירי שאי אפשר לקחת העירוב אלא על ידי סתירה גמורה: **לול** של תרנגולין. *דלא חשיב ליה שמואל בונה אומר ר"י משום דלא חשיב להאי פתח עשוי להכניס ולהוציא: [ועי' לקמן קמו:] **אבל** בהנך תרתי אימא מודה כו'. ומקמייתא ובתרייתא נמי לא ידעינן מציעתא : בשלמא

רבינו חננאל

נחמן למה לך כולי האי לימא נוד אחית מחיצתא פי' ראה בלבך כאלו את הותך כמין קלף מן המחיצות שהן דפני הביצית (ומציעו) [ומעמיד] בקרקעיתא ונמצאו הנסרין כולן כאלו מחוברות הזמי לא תניא ר' יוסי בר יהודה אומר נעץ קנה ברה"ר והניח בראשו טרסקל רחב ד"ט וזרק מרה"ר ונח על גביו חייב. אלמא אמרי' נוד אחית מחיצתא ורואין כאלו דפני הטרסקל יורדין עד עיקרו של קנה וכאלו יש בעיקרו ד' טפחים הבא נמי נימא כאלו דפני הספינה עקומין ומסבבין הנסרים ודחי רב יוסף להא דרב נחמן ואמר ליה משם ר' חייא אמרו וחכמים פוטרין אלמא רבנן סברי לא אמרינן נוד אחית מחיצתא ופליגי על ר' יוסי ב"ר יהודה ודחי אביי להא דרב יוסף בשתי דחיות חדא הא אני והתניא עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ואין בעיקרו ד' ויש בקצה שלו ג' וזרק ונח ע"ג חייב אלמא אמרינן נוד אחית מחיצתא כלומר רואין בראיית הלב כאלו הרחב שעל ראשו מגיע עד עיקרו ועוד אפי' דרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה התם בקנה שנעץ והניח בטרסקל בראשו דלא אמרינן נוד אחית מחיצתא התם טעמא מאי דכיון שהגדיים בוקעין בעיקר הקנה ועוברין תחת הטרסקל מוכחא מלתא דלית ליה מחיצתא כלל אבל בספינה כיון שאין הגדיים בוקעין באותו חלל שבין הנסרים אפי' רבנן מודו דבי האי גוונא אמרינן נוד אחית מחיצתא. ולא מצא רב יוסף תשובה בשתיהן והשיב רב אחא כלפי אביי ספינה נמי הא איכא בקיעת דגים וכשם שאין אומרין בקנה שיש בראשו טרסקל נוד אחית מחיצתא מפני הגדיים שבוקעין בו כך הספינה אין אומרים נוד אחית מחיצתא מפני הדגים שבוקעין בו כדגרסינן בעירובין פרק ראשון אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע ג' או שהפליגו מן הכותל ג' לא עשה כלום דהויא לה מחיצ' שהגדיים בוקעין בה ודחה רב אשי לזה דרב אדא וא"ל בקיעת דגים לאו שמה בקיעה דהא מחיצה תלויה מתרת במים כרב ואע"פ שהגדיים בוקעין בה אלמא בקיעת דגים לאו שמה בקיעה ואין מחיצה תלויה מתרת בחורבה כרבא בלחי שהגביהו מן הקרקע דהויא מחיצה שהגדיים בוקעין בה וכיון דרב אשי מסייע ליה ואביי ורב נחמן ש"מ שאפילו אין בספינה בפחות מג' ד' מותר לטלטל בכל הביצית : ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו כו' אמרינן פשיטא ואוקמה רב ספרא לא נצרכה אלא לערב ולטלטל מזו לזו ודוקא קשורות אבל מוקפות לא ותניא נמי הכי ושלקא דכל מחיצתא שנעשית בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה היכא דאיתעבידא מחיצה בשבת מותר *) לזרוק אליה ואסור לטלטל משם מפורש בעושין פסין לענין יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת וספינה קשורה בחברתא לא שרי לטלטולי מיניהו עד דמיקפרן בדבר שיכול להעמידה ואפי' בחוט הסרבל ויכול להעמידה הכי הוא מתירה. אבל לענין טומאה פי' שמואל אם הן ספינות קשורות בשלשלת של ברזל ממש שהיא כחרב ונגע בשלשלת זו מת מביאה בספינה האחרת שבין שנגע בה המת נעשת כמת עצמו דקיי"ל חרב הרי הוא כחלל פי' הא דתנן במסכת אהלות פ"ח (מ"ה) קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמיד כבש את האבן ע"ג השלית מביאה את הטומאה. פי' שמואל זה השני במשנה זו בדבר שהוא יכול להעמידה. שלשלת של ברזל הוא ממש והוא כגון יש מת בספינה אחת וראש השלשלת נוגעת במת וזו השלשלת קשורה בספינה אחרת נמצאו בו הספינות קשורות זו עם זו בשלשלת. שלשלת זו הנוגעת במת נעשת כמת עצמו דקיי"ל הרב הרי הוא כחלל לפיכך מביא את הטומאה בספינה האחרת : **הזורק** ונזכר לאחר שיצאת מידו שהיא שבת קלטה אחר אי קלטה כלב או נשרפה פטור כו' בגיינא דמתני' אינו חייב עד שתהיה תחלת המלאכה עד תשלום המלאכה בשוגג. אבל אם היתה לו ידיעה אחת שנגה**) קודם תשלום המלאכה בידיעה פטור: עד [שיהא] תחלתן וסופן שגגה. ודייקינן מרישא דמתניתין דקתני הזורק ונזכר לאחר שיצאת מידו קלטה אחר פטור וכן אם נשרפה פטור טעמא מאי פטור משום דלא נעשת מחשבתו הא אם נחה במקום שהיתה מחשבתו בעת שזורקה חייב ואע"פ שנזכר לאחר שיצאת מידו הנה היתה לו ידיעה אחר שגגה וחייב ופריק רב כהנא סיפא דקתני עד שתהא תחילתן וסופן שגגה אתאן ללבתא ובתנא. פי' קנה קשור בחוט ארוך שכשיזרקנו לא יאבד אלא מושך בחוט והוא נמשך אחריו כי האי גוונא בעינן תחילה וסוף שגגה שאע"פ שזרקו כיון שנזכר קודם שינוח יכול להחזירו אבל כגון אבן שכיון שיצאה מידו אינו יכול להחזירה אע"פ שנחה אחר זכירתו חייב והתינן לבתא ובתנא איגודו בידו וכל איגודו בידו אינה זריקה ופריק רב כהנא כגון שזורק זה הקנה לעשות חבורה וקמ"ל עד שתעשה חבורה (בשבת) [בעינן שתמשך] שגגה. ונדחה טעם זה. ופריק רבה כי בעינן תחלה וסוף שגגה במעביר. אבל בזורק לא ורישא דהא מתניתין בזורק ואקשינן עלה והא כי קתני זה הכלל כל חייבי חטאות כו' אזריקה הוא דקתני ונדחה דרבה ופריק רבא מתניתין תרתי קתני חדא הזורק ונזכר לאחר שיצאת מידו אע"פ שנחה במקום מחשבתו פטור וחדא אם לא נזכר וקלטה אחר או כלב או נשרפה פטור דלא אתעבידא מחשבתו. והא (דרבה) [דרבא] והא דרב אשי נמי לא איפריכו מיהו רב אשי דייק הכי כיון דמתניתין כולה לענין שגג היא דבבא דרישא קתני ונזכר ובסיפא כולל זה הכלל כל חייבי חטאות כו' הלכך מתניתין כולה בשגג היא ולא לענין נחה היא אלא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"י מהל' שבת הלכה יב סמג לאוין סה:
ב ב מיי' שם הל' יח:
ג ג ד מיי' שם הלכה יב:
ד ה מיי' שם הל' יח:
ה ו מיי' שם הלכה יד והלכה טו ופכ"ג הלכה א:
ו ז מיי' שם פ"י הלכה יג:

מסורת הש"ס

מנחות ס.

גי' רש"ל

[כתובות קו: זבחים פה: מנחות לה: תמיד כט.]

[ביצה דף י.]

[לקמן קמו.]

עיין גיטין לג: רש"י ד"ה שופתא

הגהות הב"ח

(א) במשנה והקודח כל שהוא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וליטעמיך אימא סיפא

לדות ב: למאי חזי בונה כל שהוא

"דכוותה גבי משכן"...

---

*) עי' בה"ז הלכות ע"ש אות ס' שהביא לשון ר"א והגיהו.

**) נ"ל ידיעה מתחלה ואח"כ שגגה או שגגה קודם ותשלום המלאכה וכו'.